

הרב ברוך רקובר

עריכה: הרב צ. קוסטינר והרב א. אלבה

עיונים ב"באר אליהו"

א. בחושן משפט הלכות דיינים סימן א' סעיף ה' כתב הרמ"א ש"קנסות שבאים חכמים לקנוס מעצמם על תקנתן גובין בכל מקום", והביא שם הגר"א בליקוטים סקכ"ה את דברי הרא"ש בפרק השולח סימן מ"א שמחלק בין קנס קבוע של תורה - שאין מגבין בכבל - לבין קנס של חכמים. וכ"כ המרדכי בפרק השולח. וכתב ע"ז הגר"א בהמשך דבריו "דברי הרא"ש והמרדכי צ"ע ממ"ש מפנדא דמרא ר"פ המניח וכן הקשה בט"ז וכמ"ש בס"א וכן כל הקנסות כו"¹.

כוונת הגר"א היא דאיתא בב"ק כז ב "שלח ליה רב חסדא לר"ז הרי אמרו לרכובה (מנהג הדיינין לגבות מן הבועט את חבירו בארכובתו של בועט - רש"י) שלש ולכעיטה חמש ולסנוקרת שלש עשרה לפנדא דמרא (בית יד - רש"י) ולקופינא דמרא (הברזל עצמו אצל הנקב - רש"י) מאי שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בכבל (כתמיה)". ומ' שאף קנס שהוא קבוע - אפי' שהוא מדרבנן - אין גובין אותו בכבל. קושית הט"ז בס"ס זה היא על

1. יש לחעיר שבדפוס של הבאר אליהו כתוב "...וכן חקשה בט"ז כמ"ש כל חקנסות כו"י. וז"ב שיש כאן ט"ס וצ"ל כמו שצוטט למעלה, ולא לטעות דפוס זו כוונתו חברים בחמשך על הנרסאות חסונות. צ.ק. א.א.

הטור שכתב "...כל קנס אין דנין". והביא הט"ז שביור"ד סימן (רס"ו) [רס"ז] הובאה דעת הרא"ש הנ"ל שאם חכמים תקנו קנסות גובין אותן בבבל. לפי"ז כ' הט"ז "וא"כ צ"ל שמ"ש רבנו (הטור) כאן וכל קנס כו' היינו קנס דאורייתא ומ"מ בתוקע לחבירו כו' אפשר דגם הרא"ש מודה די"ל דעיקר הקנס הוא דאורייתא והקצבה הוא דרבנן וצ"ע". ופירש הראי"ה קוק זצ"ל בכאר אליהו "כלומר שבושת הוא חיוב של תורה, אלא שחכמים קצבו לכל אחד מן הענינים את קצבתו, א"כ הוי קנס של תורה". ומ"ש הגר"א "וכמ"ש בס"א וכו'" בפשטות כוונתו שהמחבר כתב "וכן כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחברו וכסוטר את חבירו וכו' אין דנין אותו אלא מומחים". ומ' שגם קנסות שהם קבועים שהם מדברי סופרים אין גובין כי אם בכ"ד סמוכין בא"י. ובבאר אליהו מ' שמפרש שכוונת רבנו שמלשון זה מ' דלא כט"ז. ואולי היתה גרסתו בביאורי הגר"א: אבל לשון השו"ע בס"א הוא וכן כל הקנסות וכו'. וצ"ב. ואם אכן כוונת רבנו להקשות מלשון "וכן כל הקנסות וכו'", כתב בבאר אליהו לתרץ "... לכאורה החילוק פשוט, שכאן באמת איננו קנס כלל, כמ"ש מדהת"א, אלא הוא בושת לפי דעת רש"י שם ד"ה הרי אמרו מנהג הדיינים לגבות מן הבוועט את חבירו בארכובתו של בוועט שלשה סלעים לבושת". אולם לפי גירסתנו בהגר"א נראה שכוונתו שבס"א כ' כהט"ז שבתוקע לחברו אין גובין בבבל².

2. נראה שיש לחבין את דברי מרן חרב זצ"ל בבאר אליהו שלא כמ"ש חרב חברת אליהו. המילים "אבל לשון חשו"ע" מודגשות בתוך לשונו של הבאר אליהו. ידוע שכוונתו בהדגשת המילים היתה לומר שאלו המילים שכתב הגר"א בביאורו. אבל יש לדעת שאת ההדגשות שבתוך חספר לא עשה מרן חרב זצ"ל (כן נמסר לי מחעורך של באר אליהו ח"ב שנמצא בעריכת כעת). חמדגיש את המילים לא דייק לשרטט דוקא את המילים המדויקות של הגר"א אלא את המשפט כולו. וברור לכל מעיין שמרן חרב זצ"ל לא הקפיד לצטט במדויק את המילים של הגר"א. ונראה שכאן היתה כוונת מרן חרב זצ"ל להקשות על תירוצו של חט"ז ולא לחסבין במשפט זה את מ"ש הגר"א "וכמ"ש בס"א". וכוונת המלים האלו היא כמ"ש חרב חברת אליהו. צ.ק. א.א.

ב. כתב המחבר בחושן משפט סימן י"א סעיף א' שבי"ד צריכים לשלוח שליח לבעל הדין שיבא ליום המזומן לדין. הגר"א בכיאווריו סק"א ציין ע"ז "מו"ק טז א". והיינו דאיתא שם "אמר רבא מנלן (דמשדרין) [דקבעינן דוכתא ומשדרין - הגהות הב"ח] שליחא דבי דינא ומזמנינן ליה לדינא דכתיב וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב (כמדבר טז, יב), ומנלן דמזמנינן לדינא דכתיב ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך (שם שם, טז) לקמי גברא רבה דכתיב לפני ה' (שם) את ופלניא, דכתיב אתה והם ואהרן (שם) דקבעינן זימנא דכתיב מחר (שם), זימנא בתר זימנא (דאי לא אתי ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא אחריתי - רש"י) דכתיב קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד (ירמיה מו, יז) (כלומר שמתא לפרעה שהעביר המועד כלומר שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון - רש"י)".

בבאר אליהו, אחרי הביאו את דברי הגמ', כתב "ונראין הדברים, שאם רצו ב"ד בעצמן להזמין לדין, אסור, שזהו זילוחא דבי דינא, וצריך לעשות זה דוקא ע"י שליח, וע"ז אתי קרא, דאילו להורות דאפשר בשליח לכאורה סברא הוא, ובכל התורה כולה מהני שליחות, חוץ מדברים מיוחדים שיש להם טעם מקרא או מסברא ברורה, דלא שייכא בהו שליחות, וזה לא שייך כאן, וע"כ להורות אתי דכך היא המצוה דוקא ע"י שלוחא דבי דינא, ולא ע"י ב"ד עצמם".

אולם מדברי הראשונים שם מ' לא כדבריו - שצריכים דוקא שליח ולא ב"ד, אלא שכוונת הגמ' דלא בעינן שב"ד בעצמם יזמינו, אלא דסגי ע"י שליח. וז"ל הנמוקי יוסף שם בשם הראב"ד "משה היה שליח ב"ד שהרי הוא שלוחו של הקב"ה. ולפניו זימן אותם לדון, ויש לפרש שמשה היה ב"ד עם הקב"ה ושלה לעדת קרח שיהיו מזומנין לדין למחר לפני ה' ולא הלך משה להזמין אלמא אין צריכין הדיינין לזלזל בעצמם וללכת אצל הבעלי דינים להזמין לדין שהבעלי דין חייבים להזדמן עפ"י שלוחם וכו'". (וכ"ה

בחידושי הר"ן, ששם הביא הפ"י שמשה היה שליח, וכתב ע"ז "ולא נהירא בעיני דאם הוא שליח למה לא הלך הוא בעצמו להזמין וי"ל לפי פי' זה דמשה עצמו הלך להזמין שהוא היה שליח ולא ע"י אחר". ובהערות המהדיר שם כתב "דברי רבינו אינם מוכנים דהא מפורש בקרא "וישלח משה לקרוא לדתן ואבירם" גם הרי בגמ' ילפינן דאי מתפקר בשלוחא דבי דינא ואתי ואמר לא מתחזי כלשנא בישא הרי דע"י שליח נודע למשה וצ"ע". וזהו לענין פי' הגמ' שם. אבל לדינא יתכן שההזמנה צריכה להיות ע"י שליח ולא ע"י ב"ד בעצמם מחמת זילותא דבי דינא. ויש מקום לומר שאף אם הב"ד רצה למחול על כבודם בזה אינם רשאים. וזה כמ"ש בכמה מקומות דמחמת זילותא דב"ד אסור לב"ד לסתור פסק דינם. וראה מעין דינים אלו באנציקלופדיה תלמודית ערך "זילותא דבי דינא" כרך י"ב עמ' קי"ט ואילך. ושם סיכמו את שיטות הראשונים באיזה מקרים איכא למיחש לזילותא דב"ד.

ג. כתב המחבר בחושן משפט סימן י"א סעיף א' "והשליח ב"ד נאמן לומר הקלני". וכ"כ הרמב"ם בפכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ה', וז"ל "אסור לנהוג קלות ראש בשליח בית דין והרי השליח נאמן כשנים לענין הנידוי שאם אמר פלוני הקלני וכו' משמתין אותו על פיו וכו'". בביאור הגר"א שם סק"ה ציין המקור לדין זה, ובכאר אליהו שם ביאר המקור לדין, וכתב בדעת הרמב"ם שאינו נאמן להלקות משום "שבודאי לא יהא ממונו חמור מגופו, וכיון דלאפוקי ממונא אין שליח ב"ד נאמן, ומשו"ה לא כתבינן עליה פתיחא על פיו, ק"ו שאינו נאמן להלקותו ולשלח יד בגופו, א"כ אי אפשר לעשות עונש אחר כי אם שמתא, וכיון שאי אפשר להוציא כלא עונש את המסרב הכרח הוא לומר שמנדין אותו ע"פ שליחא דבי דינא שאומר הקלני". גם בהלכה פסוקה ציון 189 כ"כ בדעת הרמב"ם. והוכיחו כן ממ"ש הרמב"ם שם

"השליח נאמן כשנים לענין הנידוי", ולא הזכיר הרמב"ם שם לענין מלקות, ש"מ שלענין זה אינו נאמר.

כרם, לי נראה שהרמב"ם סובר שנאמן אף לענין מלקות. ששם בהלכה ה' כתב "השליח נאמן כשנים לענין הנידוי שאם אמר פלוני הקלני או הקלה הדיין או לא רצה לבא לדין משמתין אותו על פיו אבל אין כותבין פיתחא עליו עד שיכאו שנים ויעידו עליו שנמנע לבא לב"ד". ובהלכה ו' כתב "אין שליח ב"ד חייב באמירת דברים משום לשון הרע וכל המצער שליח ב"ד יש לב"ד רשות להכותו מכת מרדות". ומ' שמ"ש הרמב"ם בהלכה ו' הנ"ל "וכל המצער וכו'" הוא המשך לדבריו בה"ה ש"השליח נאמן". וגם המשך למ"ש בהלכה ו' "אין שליח ב"ד חייב באמירת דברים משום לשון הרע". שגם זה איירי שאין עדים שאילו היה עדים פשיטא דלא שייך "משום לשון הרע". ולפי"ז נראה שגם מה שסיים הרמב"ם ש"המצער שליח ב"ד יש לב"ד רשות להכותו מכת מרדות", מיירי שאין עדים והשליח נאמן ע"ז. והא דהזכיר הרמב"ם רק "לנדו"תו" ולא הזכיר "להלקו"תו", הוא משום ש"לנדו"תו" הוא יותר חמור מ"להלקו"תו", ואם נאמן "לנדו"תו" עאכו"כ שנאמן "להלקו"תו", ומשו"ה לא הוצרך הרמב"ם להזכיר זאת.

יש לציין שמ"ש בבאר אליהו בפשיטות ששליח ב"ד אינו נאמן לענין מלקות דבר זה תלוי במחלוקת אחרונים: הפרישה בסימן ח' והסמ"ע שם סקכ"ג ס"ל שאין השליח נאמן לבדו להלקו"תו שלא האמינוהו חכמים כשנים לעונש גוף כמו שלא האמינוהו לממון. וכ"כ בכנה"ג "אבל להכותו דליכא מיגו (דאי בעי אמר לא רצה לבא לב"ד או ביזה ב"ד) אינו נאמן". וכן העלה האורים שם בסק"י והנתיבות שם חידושים סק"ח וכ"ה בישועות ישראל חה"מ סק"ד. אולם דעת הב"ח שם דכשם שנאמן לנדו"תו כך נאמן להלקו"תו. [וכן נראה מדברי הט"ז שם וכמו שדייקו בהלכה פסוקה שם ציון 190. וע"ע מש"ש באות כ' ובציונים שם]. וגם לדעת האומרים שאינו נאמן לענין מלקות

אין זה מטעם שאינו נאמן "לשלח יד בגופו" של המבזה, אלא מחמת טעם אחר, וכמ"ש משום שאין לו מיגו. והדבר מפורש כן בדעת הרמב"ם בכס"מ שם הלכה ה' שכתב על דברי הגמ' בקידושין "...ויש לתמוה דכיון דאומר פלוני הקלני משמתין אותו על פיו מאי רכותיה דרב דמנגיד מאן דמצער שליחא דבי דינא הא שמתא דחמירא מנגודא מחייב ושמא י"ל שמלבד השמתא הוה מנגד ליה ואפשר לדייק כן מלשון רבינו שאחר שכתב שאם אמר פלוני הקלני או הקלה הדיין וכו' משמתין אותו על פיו כתב וכל המצער שליח ב"ד מכין אותו מכת מרדות משמע דה"ק אם אמר פלוני הקלני וכו' דינו שמשמתין אותו ואם רצו ב"ד להחמיר עליו ולזכות אותו מלבד השמתא הרשות בידו ועי"ל שפלוני הקלני לא נקט ליה בהדי הנך לענין השמתא אלא לענין שהוא נאמן כשנים". וכע"ז כ' בב"י בסוף ס"ח. הרי שלשני התירוצים נאמן השליח לא רק לענין נידוי אלא גם לענין מלקות.

ד. כתב המחבר בחושן משפט סימן י"ב סעיף ב' "מצוה לומר לבעלי דינים בתחילה, דין אתם רוצים או בפשרה אם רצו בפשרה עושים ביניהם פשרה וכו' כמה דברים אמורים קודם גמר דין אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה מצוה לבצוע אבל אחר שגמר הדין ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם אבל אחר שאינו דיין רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא כמושב דין הקבוע למשפט". ועל מ"ש המחבר "אע"פ ששמע וכו'" ציין הגר"א "שם דלא כר"ש בן מנסיא". והיינו דאיתא בסנהדרין ו ב - בברייתא הדנה בבציעה, דהיינו עשיית פשרה "נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע וכו' רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו וכצעו, משתשמע דבריהן ואתה

יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש, קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו, משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו וכו'". ועיין מ"ש בבאר אליהו בביאור דברי הגר"א. ועל מ"ש המחבר "אבל אחר וכו'" ציין הגר"א "שם ועתוס' ד"ה אבל". ומ"ש הגר"א "שם" פירש בבאר אליהו "יש לומר מדנקט ת"ק וכן ר"ש בן מנסיא לשון נוכח, נגמר הדין אי אתה רשאי לבצע, וכן ר' שמעון בן מנסיא שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם, או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה, אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו, משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו, הלשון מדויק דוקא אתה, כלומר אתה הדיין שלפניך באו לדין אי אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו, אחר גמר דין שאתה יודע להיכן הדין נוטה, אבל אחר לעולם רשאי לבצע". וע"ע מ"ש"ש. והנה איתא בגמ' שם באותה ברייתא "...וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון (מלאכי ב ו). וכתב רש"י בד"ה אבל אהרן אוהב שלום "דכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן". ושם בתוס' ד"ה אבל אהרן כתבו "פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי". ויתכן שכוונת הגר"א בציינו "שם" לדברי הגמ' הנ"ל, שעליה מוסבים דברי החוס', ושהפי' בגמ', שלכן אהרן יכל לבצוע "כיון שלא הי' דיין וכו'" - [וע"ע מ"ש"כ ב"ברכת אליהו" שם].

ת. בחושן משפט סימן י"ב סעיף ו' כתב המחבר "מי שתובעים אותו ממון שהוא מוחזק בו אסור לבקש צדדים להשמט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר". בסקי"א כתב הגר"א "ד"ל אע"ג שאמרו בב"ק מ ב ונימא לי' כו' הוי מעריקנא כו' וע"ש תוס' ד"ה הוי ונ"ל כו' דמ' דמותר אין הדבר כן אלא ה"ק אתה מה לך עלי וכו'". והיינו דאיתא שם בב"ק מ א-ב "ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמים חצי נזק ושואל משלם חצי נזק וכו'. ואמאי לימא ליה תורא שאילי אריא לא שאילי (נטירותא דאריא לא קבילית עלי דאי תם הוה לא הוה נגח - רש"י) אמר רב הב"ע שהכיר בו שהוא נגחן (אבל לא ידע שנגח ג' נגיחות הלכך נטירותא [דתם] נגח קביל עליה והוה ליה לנטורי - רש"י) ונימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי משום דא"ל סוף סוף אם תם הוה פלגא נזקא בעית שלומי השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא ונימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו משום דא"ל סוף סוף את לאו תורא בעית שלומי לדידי ונימא ליה אם תם הוה מודינא ומפטרינא ואפי' למ"ד פלגא נזקא ממונא נימא ליה אי תם הוה הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא וכו'". ומ"ש הגר"א "וע"ש תוס' ד"ה הוי ונ"ל כו' דמ' דמותר" היינו שכתבו התוס' שם "תימה מה טענה היא זו א"כ היה עושה שלא כדין וכו' ונ"ל שרוצה לומר מתוך דברים אלן שהייתי עושה היה ניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי ונמצא שהפסדתני כל היתרון". בבאר אליהו פירש כוונת הגר"א - בכוחו "אתה מה לך עלי" - שהשואל טוען למשאל שאינו חייב לו מפני שלא קיבל עליו חיוב של מועד ולכן באמתלא כל שהיא יכול לטעון "הוה מעריקנא ליה לאגמא". והיינו שבכה"ג יכול לטעון למשאל אף טענה שהי' עושה איסור, ואף אם הטענה אינה מותרת עפ"י הדין, אבל דיחוי זה מועיל הוא לדחות מעליו את החיוב החדש שלא קיבל עליו עדיין שהוא חיוב החצי נזק מצד חלקו בחובת המועד. וזוהי הכוונה: אתה מה לך עלי. והיינו שיכול לדחותו בכל טענה אף בדיחויא

בעלמא. ודבריו צ"כ, שממ"נ אם הטענה "דאי תם הוה משתלם מגופו" היא טענה א"כ יפטר בלי הטענה ד"הוה מעריקנא ליה לאגמא". אלא ע"כ שחייב משום שגם אילו הי' תם היה צריך לשלם חצי נזק, וא"כ מהיכי תיתי דבכה"ג יוכל לטעון שהיה מתפשר עמו בגלל מעשה אסור. ואולי אפ"ל עפ"י מ"ש ביש"ש ב"ק פ"ד סי"ח, שלכן מותר לעשות השתדלויות שיתפשר עי"ז, משום ששם יש לשואל תרעומות וטענות על המשאיל שלא הודיע לו שהוא נגחן, ולכן יכול לעשות כל תואנות ותחבולות כדי לפטור עצמו. ובשו"ת תרומת הדשן סימן ש"ו - ששם מקור דין זה וכמ"ש בבאה"ג סק"ע - כתב שני פירושים בדברי התוס' הנ"ל. וז"ל בפירוש השני "ועוד נראה לפרש כוונת התוס' דכך רוצה לומר מתוך דברים שהייתי עושה כלומר מתוך שהניזק יודע שבידי לעשות דברים הללו מתפחד מזה כי לא יחזקני כשר וידאג אולי אעשה דברים הללו אע"פ שהן אסורים לעשות וע"י כך ימחול לי מעצמו ויעשה עמי פשרה ובזה הפסדתי בשביל שהוא מועד". ולכאורה אפ"ל דברי הגר"א כפי זה. והיינו שהשואל טוען למשאיל "מה לך עלי". ז"א שאמנם "מעריקנא" היא עבירה, אבל עקב החשש של הניזק שאני יכול להניס את השור, היה מתפשר עמי, ולמעשה לא הייתי עושה איסור. אמנם פירוש זה דחוק. ויותר נראה שכוונת הגר"א היא כמ"ש התה"ד בפי' הראשון "אע"כ כך דעת התוס' לפרש הספר דסבר תלמודא דאף אם יטעון השואל שהיה רוצה לעשות מעשים שהם אסורים לעשות כדי לפטור מלשלם ממון נפטר בטענה זו מלשלם ח"נ דמצי למימר תם שיילי וא"ת מנ"מ אפי' אי הוה תם סוף סוף הייתי צריך לשומרו בשביל ח"נ י"ל דאי הוה תם לא הייתי צריך כלל לשומרו אם הייתי רוצה לעשות איסור הוה מעריקנא ליה וא"ת אסור לעשות כה"ג מאי איכפת לך בהא תדאג נשמתי על זה ולכך קאמרי התוס' לר"י ניחא קצת אע"ג דאסור הוא גרמא בנוזיקין מ"מ פטור הוא אבל לר"ע לא ניחא כלל משום דגזל גמור הוא אין נראה להם שיוכל

לפטור את עצמו בטענה כזה וקאמרי שוב ועוד דב"ד ינידוהו כלומר אפי' את"ל דבגזל גמור נמי מצי למימר אין לך לדאוג על נשמתו מ"מ ב"ד ינידוהו לשלם וא"כ מה תועלת היה לו אי הוה מעריק ליה לאגמא ואהא מתרצים התוס' דלכו"ע יכול לפטור בטענה זו משום דמצי למימר מתוך דברים הללו שהייתי עושה. היה מתפשר עמי והיה מוחל לי אע"פ שאסור לעשות כדרך זה מ"מ לאו גזל ממש הוא וגם ב"ד לא ינידוהו אותו לשלם ואם הייתי עושה איסור מאי איכפת לך כהא וכו'". וזהו שכ' הגר"א "מה לך עלי". והיינו שהשואל אמר למשאל "מה לך עלי" אם הייתי עושה דבר האסור. וכמ"ש התה"ד שם "אין לך לדאוג על נשמתו". כלומר אמנם הייתי עושה איסור, אבל סוף סוף ע"י מעשה זה היה מתפשר עמי, ונמצא שע"י שהוא מועד נמנע ממני זה. ואם הי' מתפשר עמו, אע"ג שהפשרה היתה באונס, אפ"ה היתה קיימת, כיון שלא הוי אונס גמור. וכמ"ש בהלכה פסוקה ציון 188 "אפי' באופן שנתברר לב"ד שחייב לו יותר אעפ"כ אין בזה חיוב ממון כדיני אדם כיון שמ"מ נתפשר עמו והוא רק חיוב לצאת ידי שמים"³.

3. כונת מרן חרב זצ"ל לבאר שחגר"א מפרש כדברי תח"ד בפירוש הראשון "דאי הוה תם לא הייתי צריך כלל לשומרו אם הייתי רוצה לעשות איסור הוה מעריקנא ליחי". והיינו שהטענה היא שאין זה ענינו של המשאל. וזהו מ"ש הגר"א "אתה מח לך עלי". ומבאר מרן חרב זצ"ל שאין לחקשות כיצד יכול אדם לטעון שהיח עובר איסור, שכיון שחוא לא קיבל על עצמו התחייבות של מועד - בטצדקי מועטת יכול לחפטר. ועיין בחזו"א (תוי"מ ז, יא) שכתב מעין דברי מרן חרב זצ"ל, וסיים שאולי זו כונת תח"ד. צ.ק. א.א.